

“Niets mag overbodig zijn”

Interview met Jan Siebelink, auteur van het Boekenweekgeschenk

Zo'n veertig romans en verhalenbundels schreef Jan Siebelink. Zijn *Knielen op een bed violen* (2005) bracht hem roem en rijkdom, maar 'uitgeschreven' is de inmiddels 81-jarige vakman zeker niet. Siebelink schreef dit jaar het Boekenweekgeschenk, dat 23 maart verschijnt: *Jas van belofte*.

JAN ERIK GREZEL

Foto's: Bart Versteeg

Jan Siebelink

Geen biografie van Jan Siebelink (1938) laat zijn megasucces onvermeld: van *Knielen op een bed violen* (2005), het relaas over de bekering van zijn vader, zijn alleen al in Nederland meer dan 700.000 exemplaren verkocht. Het verscheen toen Siebelink al een indrukwekkende lijst boeken op zijn naam had. Daarmee had hij echter nog niet het grote publiek bereikt. Critici oordelen dat veel van zijn werk, zoals *Suezkade* en zeker ook *De blauwe nacht*, minstens zo veel lof en aandacht verdient als *Knielen*.

Siebelink werd na de kweekschool onderwijzer, en studeerde in zijn vrije tijd Frans. Als docent Frans stond hij decennialang voor de klas, wars van onderwijsvernieuwingen. "Ik moest de kinderen Frans leren. Daar is maar één manier voor: Frans met ze spreken en boeken met ze lezen."

Hij vertaalde onder andere werk van de Fransman J.-K. Huysmans (1848-1907) en interviewde grote Franse schrijvers. In *Pijn is genot* geeft hij een ontroerend beeld van de wereld van de wielersport.

Siebelink blijft schrijven. "Het is niet dat nu de sereniteit intreedt. Op mijn werkkamer ligt het vol met papieren. Dat betekent dat er een nieuw boek aan komt."

vers als J.-K. Huysmans. Het is ook een tegendraadse docent die een liaison aangaat met een jonge leerlinge. En een man die worstelt met herinneringen aan een godsdienstwaanzinnige vader en diens wonderbaarlijke verdwijning. In het Boekenweekgeschenk *Jas van belofte* zit het allemaal. Hoe vloeit zo'n novelle uit de pen?

Niet vanzelf. Het begin is bijna blanco. In interviews vlak na de bekendmaking van de eervolle opdracht zei Siebelink: "Ik ben benieuwd welk verhaal zich voor het Boekenweekgeschenk gaat aandienen. Het wonder van het schrijven." Nu de novelle eenmaal klaar is, benadrukt Siebelink nogmaals dat het schrijfproces een mysterieuze kant heeft. "Het verhaal moet als het ware uit de hemel in mij neerdalen." Is dat geen pose? Een schrijver moet toch weten waar het naartoe gaat?

"Als ik een verhaal begin, ben ik totaal vrij. Zodra het eerste woord er staat, is die vrijheid beperkt. Stel dat je als opening kiest: 'Henk richtte zich op en keek naar buiten. Hij zag een vrouw voorbijkomen ...', dan heb je al twee mensen waar je wat mee moet. Dan is het nog afwachten of er iets tussen die mensen gebeurt. Zoals gezegd had ik voor deze novelle al een opening: een man van bijna tachtig krijgt een TIA en wordt wakker in de ambulance. Dat is een heftige 'setting'. Maar ik wist absoluut niet hoe het verder zou gaan."

MENTOR

Door die intuïtieve aanpak kunnen de romans van Siebelink nogal eens uitwaaieren. *Knielen op een bed violen* is een lijvig boek en ook *Suezkade* (2008) mag er zijn. Voor het Boekenweekgeschenk is de auteur gebonden aan 94 pagina's.

Had u daar geen moeite mee?

"Ik heb naast romans ook altijd novellen geschreven, zoals *Oscar*, dat net herdrukt is, en *Ereprijs*, een van mijn schoolverhalen. In het geval van het Boekenweekgeschenk heb ik wel zitten rekenen met het aantal woorden en bladzijden. Als je halverwege bent, weet je dat er nog van alles te gebeuren staat in het verhaal. Wat in gang gezet is, moet ook afgemaakt worden, zoals de relatie tussen hoofdpersoon Arthur en Loet, een miskende schrijver. Dat moeten 'hele mensen' worden en daar heb je hoe dan ook woorden voor nodig. Maar ik laat me toch

“Op een ochtend stond hier een man voor de deur, met wat mensen om zich heen. Of ze even binnen mochten komen. Eenmaal in de hal knielde hij voor mij op de granieten vloer. Toen vroeg hij of ik, 'deze grootse schrijver', het Boekenweekgeschenk voor 2019 zou willen schrijven.” Jan Siebelink, auteur, essayist, vertaler en journalist, vertelt aan de keukentafel in zijn woning in Ede hoe hij 'gevraagd werd'. De man die zo theatraal op z'n knieën neerviel, was Eppo van Nispen tot Sevenaer, de toenmalige directeur van de CPNB. Dat is de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, die de Boekenweek organiseert en het bijbehorende geschenk uitgeeft. "Ik heb natuurlijk ja gezegd. Ik wist meteen hoe ik moest beginnen."

WONDER

Siebelink was net tachtig geworden. Hij zag de opdracht als bekroning van meer dan veertig jaar schrijverschap. Zijn oeuvre is van bijna vestdijkaanse omvang en heeft een vaste thematiek. Zoals in veel van zijn boeken is ook in het Boekenweekgeschenk de hoofdpersoon onmiskenbaar een afspiegeling van de auteur: leraar Frans, schrijver, dandy, liefhebber van Franse decadente schrij-

vooral leiden door het verhaal. Ik werk niet met schema's. Er is geen plan."

Dat wordt in de novelle ook gezegd van het hoofdpersonage, een leraar die een roman probeert te schrijven.

"Deze Arthur heeft inderdaad geen plan, maar wel een verhaal dat diep in zijn ziel zit. Zo voel ik dat ook altijd. Arthur krijgt hulp om dat verhaal op te diepen, en hij is aanvankelijk dolblij met de aandacht die een wél geslaagde auteur voor zijn eerste werk heeft."

Die mentor stelt vast dat Arthur passages heeft doorgestreept die later weer hersteld zijn. Dat lijkt ook op uw manier van werken?

"Ik ben voortdurend aan het schuiven met zinnen. Soms streep ik een stuk door, omdat ik opeens zie dat het een vreselijk cliché bevat of niet ter zake doet. Het kan gebeuren dat ik later in het verhaal terugdenk aan zo'n passage en uiteindelijk vind dat die wél heel mooi is. Al schrijvend zit ik tussen twee polen. Ik ben enerzijds geconcentreerd en gespannen: wat zal er gebeuren? Anderzijds moet ik juist heel ontspannen zijn om 'het' te laten gebeuren."

PAPIERTJES

Hebt u rituelen die helpen om in die juiste 'schrijfmodus' te komen?

"'s Ochtends rond half zeven begin ik hier beneden aan deze ovale tafel. Dan is het heerlijk rustig. Eerst schrijf ik alles met de hand. Ik gebruik altijd geslepen potloden met verschillende kleuren. Zeven stuks, het heilige getal."

Net als Arthur.

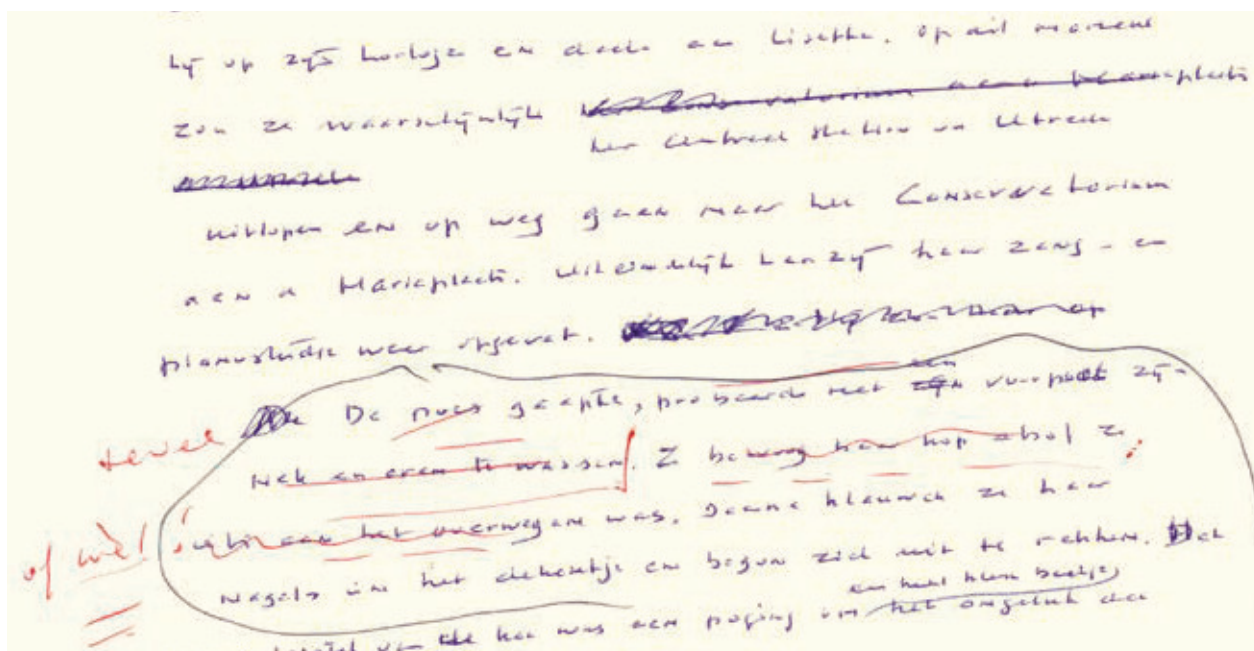
"O ja? Komt dat in het verhaal voor? Dat wist ik niet meer. Maar zo schrijf ik dus ook. Met rood zet ik pijltjes om een stukje tekst te verplaatsen bijvoorbeeld. Ik heb ook een typische schrijfhouding, kijk zo." Siebelink zet zijn linkerelleboog op tafel, zijn hoofd rust in de palm van de linkerhand. Z'n rechterhand golft gracieus met een potlood over een denkbeeldig stuk papier. "Later typ ik boven op mijn werkkamer alles uit. Ik heb geen computer. Bij het uittypen verandert er nog heel veel. Ik voel donders goed aan als iets niet deugt. Dan is het bijvoorbeeld te rommelig, ik wil te veel zeggen of laat te veel namen vallen. Ik ben streng voor mezelf. Zo werk ik

vaak tot een uur of half elf. Dan ga ik Sarah, onze hond, uitlaten. Maar ik blijf in mijn hoofd doorschrijven."

Ooit citeerde u schrijver Willem Brakman: "Schrijven is geen activiteit maar een toestand."

"Ik ben er dag en nacht mee bezig. Tegen Sarah praat ik in fraaie zinnen die met het boek te maken hebben. Toen ik nog docent was, had ik mijn tafel in de klas vol liggen met gekleurde papiertjes. Tijdens een les over bijvoorbeeld het Franse classicisme konden er bij mij opeens allerlei laatjes opengaan. Dan viel mij iets in voor een roman, een essay of een interview dat ik met een Franse schrijver zou hebben. Ik liep snel naar mijn tafel en noteerde het. De leerlingen wisten dat. Zo kon ik leraar, journalist én schrijver tegelijk zijn. Mijn tijd gebruik ik heel effectief."

Fragment uit het manuscript van *Jas van belofte* (blz. 13), het Boekenweekgeschenk 2019.

BAROK

U hebt een voorkeur voor Franse schrijvers van het fin de siècle die een exuberante stijl hadden. In hoeverre heeft die voorkeur uw eigen stijl beïnvloed?

“Ik ben nu soberder dan vroeger. In een van mijn eerste verhalen, ‘Witte chrysanthen’ uit mijn verhalenbundel *Nachtschade*, is de stijl is erg bloemrijk. Ik heb weleens geprobeerd om dat verhaal te herschrijven met gematigder bewoordingen, maar toen viel het helemaal weg. Het verhaal dankt zijn kracht aan die barokke taal. Er komen zinnen in voor als:

Ik was omgeven door een halo van licht en ik zweefde over de huizen en er waren geen daken op de huizen en als Asmodee kon ik in de kamers kijken en ik zag bleke, magere vrouwen met stroblond haar, in hoge kaplaarzen, die aan morsig ondergoed snuffelden, ik zag de wreedheid van het echtelijk verkeren, de stiekeme gedachten, de hebzucht en de wraak, de kwade, koortsige dromen, de masturberende mannen en vrouwen en overal zag ik uitgemergelde vrouwen, bleek en doorzichtig, wegterend en wegwijnend, maar vol gretige lust ...”

“Veel schrijvers maken zo’n ontwikkeling door van uitbundig en versierd naar sober, denk ik. Zoals Willem Frederik Hermans zei: in het begin heb je zoveel taal tot je beschikking. Die wil je ten volle gebruiken, je maakt ‘een spinrag van woorden’, maar je hebt maar één verhaal. Later probeer je meer te zeggen met minder. Ik weef nog steeds graag verrassende beelden in mijn proza om iets zichtbaarder te maken. Maar niets mag overbodig zijn, er moet geen woord te veel in staan.”

“De Franse invloed zie je overigens ook in de zinsopbouw. Ik heb de neiging om zinnen met een bepaling te beginnen: ‘Met grote moeite liep hij ...’ in plaats van ‘Hij liep ...’ Dat is heel Frans. De corrector streept dat aan. Maar we laten het vaak zo staan. ‘Dat is jouw stijl nu eenmaal’, zegt de redactrice met wie ik al mijn werk heel intensief bespreek.”

Hebt u *Jas van belofte* ook bewust voor een heel breed publiek geschreven?

“Ik wilde een helder verhaal vertellen voor zo veel mogelijk mensen. Dat betekent niet dat ik dan maar korte, eenvoudige zinnestukjes neerschrijf of een simpele geschiedenis kies. Als je voortdurend heen en weer schiet in de tijd, wordt het lastiger voor lezers. Dat heb ik vermeden. In wezen is *Jas van belofte* één lange herinnering. Binnen die herinnering is het een heel rationeel verhaal.”

Nou? Zonder te veel prijs te geven: er wordt toch wel een behoorlijk beroep gedaan op de vaardigheid van de lezer. Die moet bijvoorbeeld de symboliek kunnen duiden.

“Mijn affiniteit met het decadentisme en symbolisme zal ik nooit verraden. Ook in *Knielen* speelt dat: religieus zijn en tegelijkertijd ontzettend naar seksualiteit verlangen is een combinatie die in wezen heel decadent is. Lezers snappen dat wel. De beleving van de zware ‘bevindelijkheid’ in dat boek is ook door heel eenvoudige mensen goed begrepen.”

VERSPOCHT

De hoofdpersoon in *Jas van belofte* kan als schrijver overstuur raken van een zin die niet wil lukken of een woord dat hij niet kan vinden. Dat overkomt u ook?

“Ik zit soms te zoeken. Zoals de Fransen zeggen: chercher le mot propre. Als mijn vrouw dan net binnenkomt, vraag ik: ‘Hoe zeg je dat nou? Wat ik zoek is niet echt ‘boos’, maar wel ‘geïrriteerd’, en dan een ander woord

daarvoor. Zeg nou onmiddellijk wat je denkt!’ Soms komen we dan op het goede woord, in dit geval *kribbig*.”
In *Laatste schooldag* uit 1994 gebruikte u het woord *spochtig*. Het lijkt een combinatie van *sponzig* en *vochtig*. Zelf bedacht?

“Dat zou kunnen. Mijn vader gebruikte een bijzonder werkwoord als hij varens probeerde te kweken. De sporen legde hij in een terracotta bakje, zodat ze zouden

“Het mooiste van het vak: met de juiste woorden mensen typeren.”

ontkiemen. Ik herinner me dat ik als jongetje op een ochtend met hem ging kijken hoever het was. We zagen een zwarte vlek in het bakje. ‘Och,’ zei mijn vader, ‘het is verspocht.’ Er was een zwammetje of een virusje bij gekomen. Het woord komt trouwens ook in *Knielen* voor.”

“Zo zijn er meer typische woorden uit mijn jeugd die ik gebruik. Mijn vader had een gietertje met een fijn tuitje met kleine gaatjes erin. Daar kon hij tere plantjes voorzichtig mee begieten. Hij noemde dat ‘bebreezen’. Dat staat vast niet in Van Dale, maar het karakteriseert wel de handeling en de persoon.”

“Dat vind ik misschien het mooiste van het vak: met de juiste woorden mensen typeren. Zoals ik gedaan heb met die twee vrouwen uit *Jas van belofte*: minnares en echtgenote. Allebei hartstikke mooi, min of meer vriendinnen, maar ook rivalen.”

Jas van belofte van Jan Siebelink is het Boekenweekgeschenk van 2019. Van 23 tot en met 31 maart ontvangt u het in de boekwinkel bij besteding van ten minste € 12,50 aan boeken.

Fragment uit *Jas van belofte*

Docent en beginnend schrijver Arthur bezoekt Edwin, een bekend auteur. Die heeft zojuist het manuscript van Arthurs eerste roman gelezen.

Naast de stoel lag het manuscript, een pak van zeshonderd vel.

Edwin zei dat hij de hele nacht had doorgelezen. Hij nam een klein stapeltje in de hand.

Hij las hardop: “Vaders gehaaste vertrek sloeg de ochtend aan diggelen; overal vlekken, spatten en scherven licht.” Die zin had je eerst doorgestreept. Later is de doorstreping ongedaan gemaakt.’

Edwin wreef zich vergenoegd in de handen. Hij keek naar de dampende soep en vervolgde: ‘Op een zonnige ochtend vertrekt de vader. De jongen kijkt hem na en begint achter hem aan te hollen. Op straat vindt hij de jas van de vader. De vader zal nooit op zijn bestemming aankomen. Je mag nooit meer tevreden zijn over jezelf, zolang de zoektocht van de jongen niet op de meest volmaakte wijze is verteld. Ik ga je daarbij helpen. Maar geef me de tijd.’ (...)

Edwin stond op, zei dat Arthur nooit naar stof hoefde te zoeken. ‘Je hebt maar één verhaal. Daar zit alle materiaal.’